

Posúdenie dizertačnej práce Martina Kaplického

Multiplicita a jedinečnosť

Impulzy Whiteheadovej filozofie pro estetiku

Mgr. Martin Kaplický

Katedra estetiky, FF UK, Praha

Estetika – Obecná teorie umění a kultury

Voľbou svojej témy autor predkladanej dizertácie vstúpil do oblasti, ktorá v reflexiách filozofického myslenia prvej polovice 20. storočia patrí k najpodnetnejším, no zároveň aj najzložitejším problematikám. Impozantná stavba Whiteheadovej metafyziky nám dodnes pripomína, akými predčasnými a neopodstatnenými boli tvrdenia o konci metafyziky zaznievajúce tak často v diskusiách o koncoch, pred ktoré nás priebeh minulého storočia postavil. Pojmová schéma Whiteheadovej špekulatívnej filozofie pri konfrontáciách s takýmito zvestovaniami koncov prejavila pozoruhodnú odolnosť a schopnosť inšpirovať nové začiatky. Zároveň toto filozofické dielo vyzýva k pokusom o bližšie vymedzenie a rozvinutie svojich konštitutívnych princípov, vývinových línií a postupov konštrukcie. Práve k tomuto interpretačnému prúdu sa vo svojom východiskovom určení radí aj predkladaná dizertácia. Chce predstaviť kategoriálnu schému Whiteheadovej filozofie. K tomuto vymedzeniu cieľa treba hneď dodať, že dizertácia ju chce predstaviť novým, neštandardným spôsobom: analýzou pojmu, ktorý v nej vystupuje ako integrujúci pre celé metafyzické podujatie, preniká do všetkých kategórií a určuje celý pôdorys ich stavby. Takým pojmom je kreativita, vystupujúca vo Whiteheadovej metafyzike ako kategória ultimátneho spolu s dvojicou neodlučiteľných limít, multiplicitou a jedinečnosťou. Z tohto

východiska sa potom odvíja postupnosť, ktorá nás privádza k základnej ontologickej jednotke, aktuálnej udalosti, ďalej ku kongrescenciií aktuálnych udalostí a ešte ďalej k pojmu stávania a stávaniu kontinuity.

V tejto postupnosti sa pred nami pri čítaní dizertácie krok za krokom rozširuje a kompletizuje pohľad na stavbu Whiteheadovho pojmového systému. Zvolené východisko sa naozaj stáva kľúčom k rekonštrukcii pojmového univerza, v ktorom sa toto filozofické myslenie pohybuje. K nesporným prednostiam dizertácie však patrí nielen to, že sa jej podarilo zachytiť určujúce body, línie a hranice tohto univerza, ale aj a predovšetkým spôsob, akým toto podujatie uskutočňuje. Pri čítaní sa dostávame do vnútra Whiteheadovho myslenia, stávame sa svedkami a dokonca účastníkmi procesu, v priebehu ktorého sa vynárajú a precizujú jednotlivé pojmy a ich určenia. Pojem stávania sa takto vteľuje do samého myslenia, aby mu dal povahu opravdivej kreativity, potvrdzujúcej sa postupom k jedinečnej entite. Pravdaže, predpokladom uplatnenia tohto prístupu bolo dôkladné poznanie Whiteheadových prác, to je však len prvá a vôbec nie dostatočná podmienka. Ak si všímame, akým spôsobom autor dizertácie k týmto prácam pristupuje, ako ich cituje, parafrázuje, interpretuje a domýšľa, musíme mu priznať dispozície, ktoré ďaleko prekračujú bežné interpretátorské produkcie. Tu sme svedkami pokusu premýšľať o Whiteheadovovej metafyzike spolu s ňou. Zdôrazňujem, že je to pokus úspešný. A úspešný je preto, že sa v ňom dôslednosť spája s tým, čo sa tak často prezentuje ako jej protiklad, s invenčnosťou.

Zvláštnu pozornosť si zaslúži prístup, vďaka ktorému do textu vstupujú odkazy na širšie filozoficko-historické kontexty. Hoci sa objavujú iba okrajovo (a niekedy sú dokonca umiestnené do poznámok pod čiarou), vhodne dopĺňajú líniu výkladu a otvárajú ju k novým dimenziám. Takými sú napríklad odkazy na Leibniza (s. 50 a 73). Ocenenie si zaslúžia tiež analýzy niektorých problémov, ktoré sa v dizertácii stávajú sprostredkujúcim článkom medzi jej filozofickou

a estetickou časťou (pozri analýzu Whiteheadovho chápania propozícií na s. 73 a ď.).

V druhej časti dizertácie pristupuje autor k interpretácii estetických momentov Whiteheadovej filozofie, vychádzajúc z presvedčenia, že napriek absencii diela, ktoré by tejto problematike bolo špeciálne venované, sa estetické motívy dajú nájsť priamo v jej metafyzickom centre. Tento zámer sa v texte dizertácie realizuje konfrontáciami s dvoma pokusmi o systematický výklad Whiteheadovej estetickej koncepcie. Prvým z nich je dielo Donalda W. Sherburna, druhý našiel svoj výraz v Carlsonovej enviromentálnej estetike. Hoci sa tieto dve koncepcie svojimi východiskami a závermi dosť odlišujú, autor dizertácie dospieva k záveru, že ich argumentačné stratégie ukazujú značné zhody. Kritická analýza týchto zhôd ho oprávňuje k záveru, že v oboch prípadoch sa vytráca „vlastný kreatívny charakter estetickej skúsenosti“ (s. 130). Toto tvrdenie vyznieva presvedčivo, musím však dodať, že očakávanie samostatnej kapitoly, kde by boli v ucelenej podobe zhrnuté základné momenty whiteheadovskej estetiky, text dizertácie neuspokojuje. Túto pripomienku formulujem s dodatkom, že jednotlivé prvky takejto prezentácie sa v texte dajú nájsť.

Text dizertácie spĺňa kritériá vedeckej práce a v plnej miere presvedča o schopnosti tvorivo pristúpiť k relevantnému problému, analyzovať ho a dospieť k novým poznatkom. Dizertácia je napísaná argumentatívnym spôsobom, autor pri citovaní a parafrázovaní postupuje podľa noriem a uvádza svoje zdroje.

Dizertáciu Mgr. Martina Kaplického navrhujem prijať k obhajobe a po jej úspešnom priebehu navrhujem priznať jej autorovi titul PhD.

Prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD.

6. 11. 2009